

the Hollings Center
for international dialogue

UNIVERSITY OF CENTRAL FLORIDA
PRINCE MOHAMMAD BIN FAHD PROGRAM FOR
STRATEGIC RESEARCH AND STUDIES

The Arab Gulf States
Institute in Washington
Building bridges of understanding

Diyalog Raporu

Su - Enerji - Gıda Bağı: Orta Doğu'nun Su Sorununa Tümlleşik Bir Yaklaşım Mayıs 2016

Gece vakti Dubai. Başta KİK ülkeleri olmak üzere enerji talebinin önümüzdeki on yılda önemli ölçüde artması bekleniyor. Fotoğraf: [Site](#), [CCL 2.0](#)

Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) bölgesinde nüfus artışı, sosyo-ekonomik kalkınma, güvenlik sorunları, kentleşme ve çevresel tahribat yüzünden su sistemleri ciddi bir sıkıntıyla karşı karşıya. Bu sorunlardan bazıları Hollings Center'ın Mayıs 2014 Mayıs'ında gerçekleşen *Yapayalnız: Orta Doğu Su Sorununa Çözüm Arayışı* adlı diyalog konferansında tartışıldı. Orta Florida Üniversitesi Prens Mohammad bin Fahd Stratejik Araştırma ve Çalışmalar Programı (PMBF) ortak sponsorluğuyla yapılan diyalog toplantısı bazı tavsiyelerle sona erdi. Bu tavsiyeler arasında, daha fazla teknoloji ve araştırma ihtiyacı, uluslararası işbirliği anlaşmalarına daha fazla destek, bir kaynak olarak su üzerine daha fazla eğitim geliştirilmesi ve tarım gibi ekonomik sektörlerde önemli reformlar gerçekleştirmek vardı.

Hollings Center bu konferansın devamında, MENA bölgesinde bugün ve gelecekte yaşanacak kalkınmayla bağlantılı önemli sorunların çözümü için 'Su Enerji Gıda (SEG) bağı' (*SEG nexus*) olarak bilinen tümlleşik bir yaklaşım benimsedi. Su politikalarına üzerine tartışmalar 2000'li yıllara kadar genellikle kalkınmayla bağlantılı diğer konulardan bağımsız olarak gelişti. Bugün, dünya birbiriyle bağlantılı bir dizi karmaşık sorunla karşı karşıya ve bunların birçoğu su, enerji ve gıda meseleleriyle doğrudan ilintili sorunlar. Tahminlere göre 2050 yılına gelindiğinde tüm dünyada enerji talebi iki misli artarken gıda ve su talebi de yüzde 50 artacak. Potansiyel fırsatları, bazılarında feragat edilmesi gereken seçenekleri ve sinerjileri anlamak ve giderek büyüyen kaynak talebine cevap verebilecek tümlleşik çözümler geliştirmek için bu üç sektör arasındaki dinamikleri ve bağlantıları anlamak gerekiyor. SEG yaklaşımının eleştirilecek yönleri olsa da, su, enerji ve gıda güvenliğiyle ilgili sorunlarla uğraşırken giderek daha çok değerlendirilen bir strateji olmaya başlıyor.

Su sorunuyla daha fazla ilgilenmek ve enerji ve gıda gibi diğer sorunlarla birlikte değerlendirmek için Hollings Center, PMBF ve Washington'daki Körfez Arap Ülkeleri Enstitüsü ile birlikte 19-26 Mayıs 2016 tarihleri arasında Birleşik Arap Emirlikleri'nin Abu Dabi şehrinde üç günlük bir konferans düzenledi. Katılımcıların vardığı kayda değer sonuçlarından bazıları şunlar:

- Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da SEG bağı fikrinin uygulanması mümkündür. Bu fikrin hangi bağlamlarda uygulanacağı uygun olarak değerlendirilerek ve topluluğu doğru biçimde dahil ederek, SEG bağı kavramı gelecekte kaynak yönetimi için faydalı bir araç olabilir.
- Başta zengin ülkelerde olmak üzere, su, enerji ve gıda talebindeki artıştan kaynaklanan kayda değer zorluklar olsa da bunlar üstesinden gelinemeyecek durumda değil. Daha az finansal kaynağa sahip ülkeler için yerel ve ulusal düzeydeki kaynak sorunlarını çözmek için SEG bağı fikrini uygulamaya başlayabilecekleri birçok kolay sonuç elde edilebilir seçenek mevcut.
- Katılımcılar bölgedeki ülkelerde ve yörelerde SEG bağı yaklaşımını uygulamak için yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı ve ortadan dışarı doğru yaklaşımların benimsenmesi çağrısı yaptılar. SEG bağı kavramının başarıyla uygulanması için her üç yaklaşımın da kullanılması gerekiyor.
- Uluslararası topluluk su, enerji ve gıdayı güvenlik konusu haline getirirken (*güvenlikleştirirken*) dikkatli olmalıdır. Bu kaynakları güvenlik çerçevesinde değerlendirmek sorunları gidermek için gereken ilgi ve kaynakları kendine çekecek olsa da, öz yeterlilik ve egemenlik gibi tartışmaların SEG bağı fikrinin uygulanmasının önünde engel oluşturması gibi istenmeyen yan etkileri bulunuyor.
- Veri toplamak ve altyapıyı güçlendirmek için metalaştırma ve maliyet telafi modelleri faydalı yöntemler olabilir. Ancak, kullanıcıya bir maliyet yaratılacaksa bu şeffaf bir biçimde yapılmalıdır; yoksa halkın tepkisini çekme riski vardır.
- Bilgi ve veri paylaşımı geliştirilmelidir. Yalnızca bu durum için ve hükümetler arasında değil, akademik ve sivil toplum kurumları arasındaki paylaşımlar da gelişmelidir.

“İnsanların ekolojinin bir parçası olduğu önermesiyle başlamamız gerekiyor.”

Amerikalı diyalog katılımcısı

MENA bölgesinde Su-Enerji-Gıda Bağı Yaklaşımı

Su Enerji Gıda (SEG) bağı, uygulamaya geçmeden önce tanımlanması gereken bir kavram. Resmi anlamda ilk kez 2011 Bonn Konferansı’nda tanımlanan SEG bağı şöyle tarif edilmişti: “insanların refahı için su, enerji ve gıda güvenliğinin sağlanmasında, birbirlerine olan bağımlılıklarına vurgu yapan bir yaklaşım... Birbirleriyle rekabet eden su, toprak ve enerji kaynaklarının kullanılması arasındaki sinerjileri ve adil seçenekler oluşturabilmek için kontrollü müzakerelere dayanıyor.”¹ Terminolojiye yeni giren bir kavram olsa da, arkasındaki bazı ilkeler asırlar öncesine, insanlık tarihinde tarımın yükselişine kadar gider ve bazı katılımcıların işaret ettiği gibi, kavramın temeli entegre su kaynakları yönetimidir (ESKY). Bir katılımcı SEG bağı kavramının 2008 yılındaki gıda fiyatları krizi sırasında, “iklim değişikliğine, sosyal değişime, küreselleşme, artan eşitsizlik ve toplumsal hoşnutsuzluğa tepki olarak” öne çıktığını hatırlattı. Bu kavram ilk olarak hükümet veya sivil toplum kuruluşlarından (STK) değil, çok uluslu şirketlerden çıktı. O zamandan beri de, diğer uluslararası kuruluşlar ve hatta bazı hükümetler tarafından, önemli bir yönetim sistemleri geliştirme ve değerlendirme aracı olarak benimsendi.

Tanım akla uygun gözükse de kavramın uygulanması son derece karmaşık, dolayısıyla eleştiri, şüphe ve itirazlarla karşılaşılıyor. Bazı katılımcılar, özünde bağ (*nexus*) ile ilgili meselelerin doğaları gereği siyasi olduğuna ve insanların siyasi düzenindeki tüm eşitsizlik ve kusurları yansıttığına dikkat çekti. Bağ fikrinin yönetim ve planlamaya dahil edilmesi de etik bazı soruları gündeme getiriyor. Özellikle Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da SEG terminolojisi Batılı bir çağrışıma sahip olduğu için, bazıları tarafından yabancı

hükümetlerin veya şirketlerin dayatması olarak algılanabilir ve bu da sistematik olarak uygulanmasının önünde bir engel oluşturabilir. Bu sebeple bağ yaklaşımını kullanmayı düşünmek bile, üzerinde dikkatle düşünülmesi ve dikkatle hareket edilmesi gereken bir konudur.

Zorlukların Değerlendirilmesi

MENA bölgesinde su, enerji ve gıda güvenliği meselesi tartışılırken, katılımcılar 2014 yılında bölgedeki su konusunun ele alındığı diyalog toplantısında dile getirilen zorlukları neredeyse aynen tekrarladılar. Bu tür engeller, bu zorlukları her sektörde ayrı ayrı ele alma olanağını engellemekle kalmayacak, sektörlerin birbirine bağlantılanabilmesini de önleyecek. Eğer bir SEG bağı yaklaşımı benimsenecekse aşağıdaki zorlukların dikkate alınması gerekir:

İşbirliği: Su, enerji ve gıda konularını çevreleyen sorunlar çok yönlüdür ve bölgesel olarak birbirleriyle bağlantılıdır. Aynı zamanda, bu sorunlar bölgeden bölgeye farklılık gösterir ve bu da söz konusu sorunları bölgesel ve hatta ulusal düzeyde ele almak için girişilen çabaları zorlaştırır. Buradan çıkan sonuç bölgesel işbirliği ihtiyacıdır ama mevcut ulusal yapılar böylesi ilişkilerin gelişmesine öncelik vermiyor. Katılımcılar, Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi (KİK) gibi bölgesel işbirliği kuruluşlarının yeterince kullanılmadığına dikkat çektiler ve özellikle de, bölge ülkelerinin bağlı olduğu KİK elektrik dağıtım şebekesinin yalnızca acil durumlarda kullanıldığını vurguladılar. Bir diğer katılımcı ise Araplar arası ticaretin tarih boyunca zayıf olduğunu, birçok hükümetin hala ulusal egemenliğin korunması fikriyle bağlantılı olan kendi kendine yetme (öz yeterlilik) argümanına güvendiğini ekledi.

Suudi Arabistan'daki Wadi As-Sirhan Havzasında çiftçilik. Olağanüstü masraflı olmasına rağmen MENA bölgesindeki birçok ulus tarımsal kalkınmayı bir egemenlik ve ulusal güvenlik meselesi olarak teşvik etmeye devam ediyor.

Fotoğraf: Hamza Farooq [hamza82](#), [CCL 2.0](#)

Veri Korumacılığı: 2014 yılında suyla ilgili sorunlar üzerine yapılan diyalog konferansı sırasında katılımcıların dile getirdiği hassasiyetleri tekrarlayan bu diyalog toplantısı katılımcıları, bir kez daha veri korumacılığı kültürünün gerek bilimsel gerek siyasi çabaların önünü büyük oranda kestiğini tekrarladılar. Bir katılımcının ifade ettiği gibi “Veri her zaman bir mesele. Hükümetler genellikle birçok farklı nedenle verileri açıklamıyor ama altın standart her zaman kendi raporlarını yayımlayan hükümet kurumlarıdır”. Bazen bu tür raporlar bulunmadığı için BM gibi uluslararası kuruluşlar veya özel şirketler tarafından yayımlanmış veriler kullanılmak zorunda kalıyor. Bu durum özellikle enerji ve suyun bulunması ve tüketimi gibi konular için geçerli. Politikaların doğru verileri yansıtması gerekiyor. Bu veriler olmazsa ülkeler sürdürülemez politikaları tekrar tekrar uygulamak zorunda kalabilirler. Bu korumacı kültürden araştırma ve analiz kuruluşları da etkileniyor. Bir katılımcı, akademik ve hükümet dışı kuruluşlar arasında işbirliğinin olmaması yüzünden, aynı konuda birçok araştırma ve proje yapıldığından söz etti. Bu kuruluşların birbirini tekrarlayan çalışmalar yapması ilerlemeyi engelliyor. Bu kuruluşlar arasında gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde bilgi paylaşımının daha iyi yapılması gerekiyor.

Tüketim ve Maliyet: 2014 katılımcıları halkın su dağıtımının gerçek maliyetinin çok az farkında olduğunu, bunun sonucunda da diğer uluslardan %25'e varan oranlarda daha fazla tüketim olduğunu söylediler.

2016 diyalog konferansının katılımcıları bu hakikatin enerji ve gıda sektörlerinde de yaşandığı ve halkın artan üretimle bağlantılı maliyetlerden büyük oranda haberdar olmadığı konusunda hemfikir. KİK ülkelerinde enerji talebinin 2020'ye kadar her yıl %7-8 oranında artması bekleniyor.² Bunun büyük çoğunluğu termik santrallerle karşılanacak. Gıda üretimi tüm bölgede değişmez bir endişe konusu olmaya devam ediyor. Bir katılımcının dikkat çektiği üzere, bazı ülkeler tükettikleri gıdanın %85'e varan kısmını ithal ediyorlar. Bir başka katılımcı ise Orta Doğu'daki bazı ülkelerin kişi başına gerekenden çok daha fazla kaloriyi ithal ettiklerini ve tükettiklerini hatırlattı. Bölgesel büyüme oranlarının yılda %3 olarak hesaplandığı düşünüldüğünde, önümüzdeki yıllarda her üç alanda da önemli stres konuları olacağı açıktır.

“Bağ analizi, gıda, su ve enerji planlamalarında her konuyu kendi alanına hapsedmeden değerlendirebilmek adına kesinlikle önemli bir adım. Ancak yine de popüler kavramları, bu kavramların ne gibi etkileri olacağını dikkate almadan benimsemek için bağın kapsamı dikkatle değerlendirilmelidir.”

Ürdünlü diyalog katılımcısı

Bugüne dek girişilen çabaların çoğu arzı artırmanın yollarını bulmaya odaklanarak, aslında toplam tüketimin çevre koruma ve israfı önleme (atık azaltımı) yoluyla kontrol altına alınması gerektiği gerçeğini boşa çıkarıyor. Olumlu bir gelişme olarak, 2014 diyalog toplantısından bu yana bazı uluslar bu konuda birtakım ilerlemeler kaydettiyse de genel olarak sorun devam ediyor. Tüketim ve kaynaklara ulaşabilme sorunu bir katılımcı tarafından şöyle özetlendi: “Bölgenin taşıma kapasitesi, içinde yaşayan insan sayısından çok daha düşük. Ticari ihtiyaçlarla ilgilenilmesi ve öz yeterlilik argümanının daha yaratıcı yollarla rahatlatılması gerekiyor.”

Ekonomik Çeşitlilik: MENA bölgesindeki bazı uluslarda ekonomik çeşitliliği ve dışa açılmayı teşvik eden çabalar görülsede, katılımcılar bu konuda daha fazla çaba harcanması gerektiğinde anlaştılar. Daha fazla çeşitlendirme sayesinde SEG bağı kavramı, başta ekonomik stratejileri su veya enerji ağırlıklı sanayilere aşırı bağımlı olan uluslar olmak üzere, hem ulusal hem bölgesel düzeyde daha kolay uygulanabilecektir. Arap ülkeleri arasındaki ticaret tarih boyunca düşük olmuştur ve bunun kısmen suçlusu ekonomik çeşitlilik ve entegrasyonun olmamasıdır.

Bölgesel İhtiyaçlar Yerel Gerçekliğe Karşı: Su, enerji ve gıda bağının yönetiminin getirdiği siyasi zorluklar MENA bölgesinin kuru iklimi, kaynaklara erişim konusunda coğrafi dengesizlik ve ihtiyaçlar arasındaki dengesizlik yüzünden daha da karmaşık bir hal alıyor. Bir katılımcı şunları söyledi: “Bölge ülkeleri arasındaki GSYİH, istihdam, nüfus artışı, vs. gibi farklılıklar dikkate alınmalı. Bölgede SEG bağı kavramından bahsederken dikkatli olmalıyız. Bu kavram, yerel iklimi, coğrafyası, kurumsal çerçevesi, kaynakların sürdürülebilirliği ve kapasitesiyle birlikte ele alınması gereken, daha çok ulusal bir konu. Her ülkenin kendine has özellikleri var.” Buna cevaben, bir diğer katılımcı da, meselenin bir adım daha ileriye, hiper-yerel bir düzeye kadar gidebileceğini söyledi. SEG bağının karmaşıklığı ve eldeki kaynaklar konusundaki hakikatler düşünüldüğünde, tüm bu farklı bağlamaların kendi özgüllükleriyle idare edilmesi zor olacaktır. Tarihsel olarak bakıldığında, bölgede bu tür işbirliklerinin zor hayata geçtiği ve mevcut bölgesel gerilimlerin de işbirliğini daha da zorlaştıracağını gösteriyor.

Güvenlik Dengesi

MENA bölgesi söz konusu olduğunda genellikle en fazla öne çıkan konu güvenlik oluyor. SEG bağı kavramı bile bir güvenlik merceğinin ardından inceleniyor. On yıllardır bölge ülkeleri enerji, gıda ve su politikalarına ayrı ayrı, ulusal güvenlik ve devlet egemenliği merceğinden baktı. 1950ler-1970ler arasında, Arap milliyetçiliğinin yükseldiği dönemde başlayan bu bakış açısıyla üretilen politika ve yapılar entegre bir yaklaşımı daha da zorlaştırdı. Bu da gıda üretimi için (buğday ve süt ürünleri gibi) aşırı bir su talebini ortaya çıkardı. Bu üretimin büyük çoğunluğu, artık önemli oranda azalmış olan yeraltı su kaynaklarına dayalı. Benzer bir biçimde, enerji sektörü de ağırlıklı olarak KİK ülkelerinde olmak üzere büyük oranda fosil yakıtından üretilen enerji kaynaklarına dayanıyor. Katılımcılar öz yeterliliğin sürdürülemez unsurlarının gerçekten vazgeçilmez mi olduğunu tartıştılar. Bir katılımcı bölgede Türkiye ve Fas gibi bazı ülkelerin ciddi bir tarımsal üretim fazlası bulunduğunu söyleyerek bölgesel gıda ticaretinin sürdürülebilir bir uygulama olabileceğini savundular. Diğer bazı katılımcılar ise gıda sürdürülebilirliği ile gıda bağımlılığı arasında denge olması gerektiğini hatırlattılar. Bölgedeki istikrarsızlık, ticari anlaşmazlıklar, ekonomik ambargolar ve uzaklardaki çevresel dengesizlik entegre ticaret rejimini tehlikeye sokabilir ve kıtlığa yol açabilirdi.

Bu sektörlerin güvenlikleştirilmesi de katılımcılar arasında ilginç farklılıklara yol açtı. Bir katılımcı “Bir şeyi güvenlik meselesi olarak görsek bu, ulusların bu meseleyle nasıl ilgileneceklerini etkiler” dedi. Güvenlik çerçevesi hem katı güvenlik (ekonomik kaynaklar veya milli istikrar gibi) hem yumuşak güvenlik (ekolojik denge veya tüketim alışkanlıkları gibi) olarak düşünülebilir. Bir katılımcı, şu anda MENA ülkelerinin birçoğunda SEG bağının “yumuşak “ekolojik kaygılar kapsamında olduğunu öne gördü. Bazı katılımcılar belli bir sorunla ilgili kaynakları cezbetmek için güvenlikleştirme çerçevelerinin çok faydalı olabileceğini söyledi. Ancak, her şeyi güvenlik çerçevesi içine sıkıştırmanın olumsuz yönleri olabilir. Bir katılımcının dikkat çektiği gibi, “Bir şeyi güvenlik bağlamında değerlendirmenin tehlikelerinden biri de, bu şeyin normal politika alanının dışına çıkarılması ve diğer sorunları maskeleyesidir”. Bu yüzden gerek kavram olsun gerek ticari meta, bir şeyin güvenlik kapsamına alınması hem olumlu hem olumsuz olabilir. Daha fazla dikkat ve kaynak çekebilir ama aynı zamanda, birçok katılımcının artık sürdürülemez ve iç ve uluslararası işbirliğini engelleyici olarak gördüğü, mevcut öz-yeterlilik ve egemenlik yapılarını da güçlendirebilir. İlerlemek için güvenlik kurgusunu aşmanın bir yolunu bulmak öncelikle ele alınması gereken konulardan biri olmalıdır.

Metalaştırma, Sübvansiyonlar ve Altyapı

Ain Beni Mathar ICC Termal-Solar Enerji Santrali. MENA bölgesinde güneş enerjisi potansiyeli çok yüksek. Güneş enerjisi çiftçilikte, enerji üretiminde ve hatta su arıtmada kullanılabilir.

Resim: ,

Diyalog konferansı boyunca tartışılan konulardan biri de su, enerji ve gıdayı ticari meta mı yoksa herkesin adil erişim hakkının olması gereken insan hakları mı olarak değerlendirmek gerektiği idi. Bu tartışmalar özellikle su üzerinde yoğunlaştı. “[Su] dışlanabilirliği düşük olan bir emtiadır. Hava kadar açık ve bedava olmasa da buna yakındır. Her hükümet suyu düzenlemek zorundadır ve paraya dayalı bir sistemde, suya erişimi olmayanlar için ne yapılması gerektiğini de düşünmek zorundadır.” Bugün için birçok hükümet sübvansiyonlar aracılığıyla bu ihtiyacı giderme yoluna gidiyor

ve birçok ülkede sübvansiyonlar mali bir soruna dönüşmüş durumda. Bir katılımcı, bugün Mısır'ın bütçe açığının üçte birinin sebebinin sübvansiyonlar olduğunu hatırlattı. Birçok katılımcı yürürlükteki mevcut modellerin uzun vadede sürdürülemez olduğunu hemfikirdi.

Bazı katılımcılar sorunları giderme ve SEG bağı fikrini hayata geçirme yolunda aşama kaydedebilmek için en etkin yolun, bu kaynaklara ticari meta olarak muamele etmek olduğunu vurguladı. Bugün için her sektörün siyasi, sosyal ve çevresel ekonomilerini ele almanın en iyi yolu bu olabilir. Bir katılımcı, gerçekçi olmak gerekirse “ekonomik fayda yoksa işbirliği de olmayacağını” vurguladı. İlaveten, bazı katılımcılar da üretim maliyetleri ve tüketimin azaltılması gibi meseleleri çözümlerin tek yolunun, maliyet tespiti yapmak olduğunu söylediler. Kullanım oranlarının arttığı, kaynaklara erişilebilirliğin azaldığı ve üretim maliyetlerinin yeni teknolojilerin kullanılmasına rağmen arttığı bir durumda, işin ekonomisinin değerlendirilmesi en kullanışlı paradigma olabilir.

2014 yılındaki diyalog konferansında katılımcılar maliyet telafisi modellerinin benimsenmesinin özellikle KİK ülkelerindeki su kullanımı için sınırlı olduğunu söylemişlerdi. İki yıl sonra, katılımcılar daha zengin ülkelerde kaynakların sübvansiyon edilmesi konusundaki gerçeklerin üzerine eğilme konusunda bir miktar ölçülebilir ilerleme olduğunu ifade ettiler. Bunun sebebi kısmen, petrol ve doğal gaz fiyatlarındaki hızlı düşüşün ardından, söz konusu ülkelerde yaşanan mali sorunlar ve bu yüzden sübvansiyon politikalarında değişikliğe gitmek zorunda kalınmasıydı. Daha önceleri bu ülkeler sübvansiyonların azaltılması halinde toplumsal ayaklanmaların çıkmasından korkuyorlardı ama, artık siyasi irade değişime daha sıcak bakmaya başlamış olabilir. Su ve enerji sektörü üzerine söz alan bir konuşmacı şöyle dedi: “2014 yılına kadar fiyatlandırma ile ilgili herhangi bir tartışma yapılmadı. Bölgede fiyatlandırma modelinin tartışılmasına karşı bir direnç vardı ve bunun sebebi ulusal istikrar ve siyasi çalkantı çıkabileceği algısıydı... Bence insan davranışlarını değiştirmek için en iyi model hedefli bir fiyatlandırma modelidir. Para en önemli teşvik unsurudur.” Katılımcılar Suudi Arabistan'ın suda asgari fiyatlandırma planını hayata geçirmeye başlamasını ve toplumsal tepki endişelerinin temelsiz olabileceğini konuştu. Bir diğer katılımcı, vatandaş olmayanlar için suyun ücretli yapılmasının, hane başı tüketimde %10 azalmaya yol açtığından söz etti. Ancak kaynakları ticari metalaştırmanın ve bir fiyatlandırma planını hayata geçirmenin dikkatle yapılması gerekir. Bir hazırlık dönemi ve tüm bilginin açıkça sunulmasını gerektirir. “Şeffaflık olursa ve insanlar verdikleri paranın kendilerine sunulan hizmette iyileştirmeye yol açacağına inanırlarsa, seve seve öderler. Şeffaflığın olmaması ve eşitsizlik olduğu algısı, ihtilaf ve kırgınlık duygularına yol açma tehlikesini barındırır.”

Peki çatışma yaşanan, sorunlu veya değişim sürecinde olan ülkeler için durum nedir? Fiyatlandırma modellerinin benimsenmesi kısmen devletlerin etkin bürokrasilere, uygun altyapı yatırımlarına, toplumsal desteğe ve siyasi iradeye bağlıdır. MENA bölgesindeki bazı ülkeler bu kriterlerin bazılarını veya hiçbirine sahip değil. Örneğin, bir katılımcı bozuk altyapı, yetersiz veri toplama veya hırsızlık gibi sorunlar yüzünden yaşanan su kaybı sorununun altını çizdi. Su kaybı önemli bir sorun. Bir katılımcının tahminine göre, Ürdün'de kullanılan suyun %40'a varan oranı kayıt dışı ve Yemen gibi bazı ülkelerde ise altyapı diye bir şey yok. Fiyatlandırma modelleri için kaynağın uygun biçimde ücretlendirilmesi gerekir. Bu ülkelerde siyasi irade eksikliği de var; bir katılımcının dediği gibi hükümetler “gemi batıncaya kadar” sübvansiyon pompalamayı sürdürecek. Katılımcılar bu ülkelere iki olası yaklaşım önerdiler. Biri “daha kolayından başlayarak”, sübvansiyonları en ağır biçimde suiistimal edenlerin peşine düşmek, en büyük kullanıcıları tüketimde azalmaya gitmeye yönlendirmek ve en verimsiz araç gereç ve ürünü hedef almak. Diğer yaklaşım ise bir katılımcının “yoklukla baş etmek” olarak isimlendirdiği bir anlayış benimsemek. Bunun anlamı, yalnızca coğrafi konuma bağlı olarak belli kaynakların yokluğunun farkında olmak değil, aynı zamanda yokluğun siyasi doğasıyla da baş eden bir anlayışı benimsemektir. Eğer ekonomi yokluk kavramı üzerine kurularsa, hükümetler dağıtım ve erişim sorunlarının hesabını vermek zorunda

kalacaktır. “Yokluk” merkezli eğitim ve farkındalık programları kaynak sıkıntısını azaltmakta oldukça etkili olabilir.

Bağın Yönetimi: Yukarıdan aşağıya mı yoksa aşağıdan yukarı mı?

Su-Enerji-Gıda Bağının mevcut uygulamaya dahil edilmesi dikkatli bir yönetim gerektiriyor. Diyalog konuşmaları sırasında sorulan sorulardan biri, bu kavramın yukarıdan aşağıya bir yaklaşımla mı yoksa tabandan başlayan bir modelle mi uygulamaya katılacağıydı. Her modelin kendine özgü faydaları ve kusurları bulunuyor ve katılımcılar hangi yaklaşımın en iyi sonucu verebileceği konusunda bir anlaşmaya varamadı.

Dicle Nehri, Hasankeyf, Türkiye

Fotoğraf: [opalpeterliu](#), CCL 2.0

SEG Bağ kavramının yukarıdan aşağıya doğru benimsenmesini savunanlar, MENA bölgesinde zorlukların üstesinden gelinmesi için entegrasyonun yukarıdan aşağıya

yapılmasının ölçülebilir etki elde etmek için tek yol olduğunu öne sürdüler. Bölgedeki bakanlıklar ve şirketler oldukça hiyerarşik bir yapıya sahip; sorunların çözümü ancak yukarıdakilerin izni ve ilgisiyle çözülebilir. Bu olduğunda yeni politikalar hızla hayata geçirilebilir, yeni teknolojiler çabucak benimsenebilir. Ancak yukarıdan aşağı yaklaşım bir dizi sorunu da beraberinde getiriyor. Bunların en büyüğü yolsuzluk. Bir katılımcının söylediği gibi, “Bazen [yolsuzluk] iyidir. Ticareti kolaylaştırır ve her zamankinden hızlı işlemlerini sağlar.” Öte yandan yolsuzluğun fazlası tersine bir etki yaratır. Bir katılımcı kısa süre önce Almanya’da yapılan bir yatırımcılar konferansından söz etti. “Su projelerinde büyük para var... ama yolsuzluk yüzünden çekiniyorlar. Bu almak istemedikleri bir risk.” Katılımcılar tüm bölgede görülen çok sayıda batık yatırımları, sorundan başka bir getirisi olmayan projeleri ve özensiz kamu-özel sektör ortaklıklarından örnekler verdi. Bunlar arasında Mısır, Türkiye, Ürdün ve KİK ülkelerinden örnekler özellikle dikkat çekti. Niyet iyi olsa da sonucun istenenden çok uzak olabildiği belirtildi.

Bazı katılımcılar tabandan yukarı bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiğini, yerel topluluklardaki kişilerden gelecek bilgi ve katkıların alınmasının daha verimli bir yol olduğunu savundular. Bir katılımcı, projenin uygulanması söz konusu olduğunda “1940lardan bugüne, topluluk katılımının finans ve teknolojiye daha önemli olduğunu söyleyen 70 yıllık proje değerlendirme verisi var. Sürdürülebilirliğin temelinde bu yatıyor” dedi. Ancak makro yaklaşımda olduğu gibi, sadece aşağıdan yukarı modele odaklanmanın da kendine özgü sorunları var. Hiper-yerel katılım ve planlamaya yoğunlaştığında, bu uygulamalar çok dar görüşlü hale dönüşerek, hiper-yerel politikanın tüm ulusa ve bölgeye olan etkilerini göz ardı etmesine yol açabilir. Aynı şekilde, hükümetlerin de yerel örgütsel çabalara karşı, devletin güvenliğine karşı bir tehdit oluşturabileceklerinden korkarak büyük bir güvensizlik duyduğu bir geçmiş var.

Bu yüzden, bazı katılımcılar, bağ fikrini uygulamak için birçok farklı düzeyde, hem makro hem mikro sistem yönetimini içerecek eşzamanlı yaklaşımlara ihtiyaç olduğu sonucuna vardı. Somut bir ölçek analizi yapılması gerekiyor. Bir katılımcının sorduğu gibi, “Hangi ölçekte etkili olabiliriz? Hangi düzeyde etkin

çalışabiliriz? Ne aşağıdan yukarı, ne de yukarıdan aşağı; olması gereken, ortadan dışa doğru. [Sivil toplum kuruluşları ve uzmanlar olarak] rolümüz yerel topluluklarla çalışıp, elde ettiğimiz bilgiyi yukarıya iletmek ve ulusal hükümetlerle birlikte yerel toplulukların güçlenmesine yardımcı olmak ve bundan da öteye gitmek.”

Sonuç ve Tavsiyeler

SEG bağı fikri işe yarayabilir. Bunun anahtarı, birçok katılımcının hemfikir olduğu üzere, bu fikrin uygulandığı bağlamı doğru anlamaktan ve topluluğun sürece dahil edilmesinden geçiyor. Bölgedeki zorluklarla mücadele etme arzusu güçlü ve birçokları bağ kavramının gerçekleşmesini mümkün kılacak görevleri yapmaya başladı. Diyalog konferansının sonucunda katılımcılar üç farklı gruba ayrıldı ve her biri politika, eğitim ve ortaklık konularında tavsiyeler geliştirme görevini üstlendi. Bu üç gruptan da çıkan bir sonuç, Su Enerji Gıda bağının başka birçok bağı bünyesinde topladığıydı. Bunlardan en önemlisi de “ikinci bağ” olan hükümet, sivil toplum ve özel sektör bağı. Birbirlerine bağlanan çok fazla alan var ama SEG bağıyla bağlantılı birçok makro ve mikro sorunu çözebileceğimiz yerler de var.

“Alabileceğiniz en iyi dersi alır ve bunu neredeyse ona göre uyarlırsınız. Her şeye uyacak tek bir model yoktur.”

Amerikalı diyalog katılımcısı

“Zarar Vermeme” İlkesi: Politikalar üzerine fikir geliştirmekle görevli gruba göre, SEG bağıyla ilgili her türlü politika veya eylemin ortaklaşacağı en önemli şey, zarar vermeme temel ilkesi olmalıdır. Bölgedeki oluşumlar (uluslararası, ulusal veya yerel) genellikle faydadan çok zarara yol açan faydasız programlar yürütüyor. Başlamadan önce nasıl bir etkisi olacağına dair basit sorular sormak, anlamlı politikalar ve diyalog geliştirmek için son derece faydalı olabilir.

Paydaşların Tespiti: Uluslararası ve yerel girişimleri savunanlar, paydaşların tespit edilmesinin ve onları her türlü SEG bağı politikası veya projesine daha ilk dönemden dahil etmenin önemli olduğu konusunda anlaşılabilir. Hiçbir çaba, sonucundan en fazla etkileneceklerin sorunları ele alınmadığı takdirde benimsenmez ve uzun vadede sürdürülebilir olmaz.

Diyalog Komisyonlarının Kurulması: Eğitim konusuna odaklanan grup, yeni projelerin ve politikaların oluşturulması için kullanabilecek tarafsız verilerin toplanması için özel sektör, hükümetler, STKlar ve medyanın olacağı diyalog komisyonlarının oluşturulmasını tavsiye etti. Komisyonlar başlangıç olarak MENA bölgesindeki üç büyük nehir yatağına, Ürdün Nehri, Nil ve Dicle ve Fırat nehirlerine yoğunlaşacaklar. Toplanan bilginin hedef kitlesi hükümetlerdeki ve şirketlerdeki karar vericiler olacak.

Uluslararası Bir Forumun Kurulması: Politika belirleme görevi üstlenen grup gıda, su ve enerji ile ilgili konuları açık ve net bir biçimde birbirine bağlayacak ve bölgesel politikalarla ilgili kaygıları tartışacak, uluslararası bir forumun oluşturulmasını tavsiye etti. Katılımcılar, bu forumun sivil toplum temsilcilerini diyalog sürecine dahil etmesini önerdiler ve bu yolla ortaklara ve halka daha iyi bilgi iletim kanalları sağlanacağını söylediler. Diyalog boyunca katılımcılar işbirliğinin ancak karşılıklı ekonomik çıkar sağlayacak senaryolar çerçevesinde gerçekleşebileceğini belirttiler. Böyle bir forum, bu senaryoların neler olabileceğini belirlemek için kullanılabilir. Ek olarak, karşılıklı bağımlılığı olumlu bir şekilde güçlendiren ticari işbirliği, teknoloji paylaşımı ve sistemik dayanıklılık gibi konuların tartışılması için de kullanılabilir.

Özel Sektörün Dahil Edilmesi: SEG bağıyla ilgili zorlukların ele alınmasında özel sektörün dahil edilmesinin faydaları ve zararları konusunda bazı anlaşmazlıklar olduysa da katılımcılar, yolsuzluk olmayan noktalarda özel sektörün dahil olabileceğinde hemfikir oldu. Özel sektörün dahil olması, başta yeni teknolojilerin kullanımı ve veri toplamada olumlu fayda sağlayabilir. Aynı zamanda, hükümetler, sivil toplum ve sıradan vatandaş da özel sektörün resme dahil olmaya başlamasını beklemeyi göze alamayabilir. Gelecekteki kamu-özel sektör ortaklıkları kamu yararı için çalışmaya teşvik edilmelidir. Deneme projeleri özel sektörün katılımı için iyi bir başlangıç noktası olabilir.

Kamusal Farkındalık Kampanyaları: Katılımcılar halkta farkındalık yaratacak kampanyalar yapılmasının gerektiğini savundular. Bir katılımcının ifade ettiği üzere, “[tüketim alışkanlıklarını] dikkate değer oranda azaltmanın yolu kamusal farkındalık kampanyalarından geçiyor.” Bu tür kampanyalar, fiyatlandırma modeli uygulamak isteyen ülkelerde, bunun için gereken şeffaflığı sağlayabilir. Bir katılımcı Kur’an’da israfla ilgili çok net ifadeler olduğuna dikkat çekerek, kampanyalara dini öğretilerin eklenmesini önerdi.

the Hollings Center
for international dialogue

Uluslararası Diyalog için Hollings Merkezi (Hollings Center) , Amerika Birleşik Devletleri ile Müslüman ağırlıklı nüfusa sahip olan Orta Doğu, Kuzey Afrika, Güney Asya, Avrasya ve Avrupa ülkeleri arasındaki diyalogu güçlendirmek amacıyla kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Merkez, amacı doğrultusunda, önemli uluslararası meselelerle ilgili yeni fikirlerin üretilmesi ve kanaat önderleri ve uzmanlar arasındaki iletişim kanallarının derinleşmesini sağlayan diyalog toplantıları düzenler. Merkezi Washington, D.C.’de olan Hollings Center’in İstanbul’da da bir temsilciliği bulunmaktadır.

Hollings Center’in misyonu, tarihçesi ve fonları hakkında daha fazla bilgi için:

<http://www.hollingscenter.org/about/mission-and-approach>

info@hollingscenter.org

Twitter: [@HollingsCenter](https://twitter.com/HollingsCenter)